

MAREK ŠMÍD

Edice Český ČAS

Nakladatelství
ČAS

PRAŽŠTÍ ARCIBISKUPOVÉ *moderního věku*

Čeští primasové od Lva Skrbenského po Jana Graubnera

Marek Šmíd

PRAŽŠTÍ ARCIBISKUPOVÉ MODERNÍHO VĚKU

*Čeští primasové od Lva Skrbenského
po Jana Graubnera*

Edice Český ČAS

Marek Šmíd

PRAŽŠTÍ ARCIBISKUPOVÉ MODERNÍHO VĚKU

*Čeští primasové od Lva Skrbenského
po Jana Graubnera*

Mým dvěma synům, Dominikovi a Nikodémovi, s láskou.

Autor a nakladatel děkují za předmluvu k této knize doc. Mgr. Jaroslavu Šebkovi, Ph.D., DSc. a za její lektoraci Mgr. Martinu Vaňáčovi, Ph.D., PhDr. Jakubu Formánkovi a Mgr. Petru Adamczykovi. Za souhlas s fotografováním v Arcibiskupském paláci děkují pomocnému pražskému biskupovi Mons. ThLic. Ing. Zdenku Wasserbauerovi, Th.D., za fotografie Dominika Duky a Jana Graubnera Romanu Albrechtovi ze sdružení Člověk a víra a za zprostředkování těchto fotografií tiskovému mluvčímu Arcibiskupského paláce Jiřímu Prinzovi.

Motiv na přední straně obálky: zleva Arcibiskupský palác, I. nádvoří Hradu a věže katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha.

Motiv na zadní straně obálky: znak Arcidiecéze pražské.

V případě podobizen arcibiskupů se jedná o výřezy z portrétů v Sále arcibiskupů, jenž se nachází v prvním patře Arcibiskupského paláce. A to s výjimkou str. 119 a 133, na nichž jsou fotografie Romana Albrechta ze sdružení Člověk a víra.

Copyright © Marek Šmíd, 2022

Preface © doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D., DSc.

Review © Mgr. Martin Vaňáč, Ph.D., PhDr. Jakub Formánek,
Mgr. Petr Adamczyk

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2022

Photographs © Josef Pepson Snětivý, Roman Albrecht, 2022

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2022

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2022

Digitální formáty: drusala.cz

ISBN 978-80-7475-429-6 (ePUB)

ISBN 978-80-7475-430-2 (Mobi)

ISBN 978-80-7475-431-9 (pdf)

SLAVNOSTNÍ PŘEDMLUVA

Pražské arcibiskupství existuje již 1050 let, a patří tedy k nejvýznamnějším církevním institucím nejen v českých zemích, ale také v rámci střední Evropy. Jeho působení představuje pevnou součást duchovních dějin, ale ovlivňovalo také politické, kulturní a sociální dějiny. Pražští biskupové a od roku 1344 i arcibiskupové se tak stali důležitými aktéry významných událostí, spojených s naší minulostí.

Dění kolem pražského arcibiskupství se mnohdy velmi úzce propojovalo s děním v celé zemi. Bylo tomu tak i ve 20. století, jemuž je věnována tato kniha. Většina textu se zde soustřeďuje na dějiny arcibiskupství v kontextu vývoje československého státu, etablovaného před více než sto lety, v roce 1918. Jeho meziválečné období bylo etapou velkých společenských, sociálních a politických transformací, jež dala významně do pohybu první světová válka jako do té doby největší globální konflikt. Stranou těchto dramatických procesů a zvrátů nezůstala ani katolická církev jako početně dominantní konfese, jejíž představitelé museli hledat způsoby a cesty, jak reagovat na dynamický vývoj odehrávající se kolem nich. A to se pochopitelně přímo dotýkalo i činnosti pražských arcibiskupů.

Moderní doba znamenala na jedné straně inspirativní rozvoj ducha a znalostí v řadě oborů, ale na druhé straně i pošlapání základních humanistických principů, stejně jako pronásledování křesťanů bez rozdílu konfese. Velmi tvrdě tak zasáhla do osudů pražských arcibiskupů nacistická a komunistická totalita, přičemž symbolem vzdoru proti oběma z nich se stal Josef Beran, v jehož případě probíhá již proces blahořečení. Další symbolickou postavou je pak František

Tomášek, který se stal jednou z hlavních postav listopadové revoluce 1989 a ve vysokém věku, skoro se dá říci jako biblický stařec Simeon, se dočkal nové, svobodné éry pro církev v našich zemích.

Polistopadová doba pak přinášela jak naději a velká očekávání, tak i nové výzvy a témata... a rovněž značné problémy. Pražský arcibiskup totiž není jen duchovním pastýřem, ale současně osobou působící viditelně ve veřejném prostoru. A tak se i v této době pohybuje v průsečících různých vztahů a postojů. Všechny tyto peripetie se snaží alespoň ve stručném základu popsat publikace, kterou berete do rukou a které přeji, aby si našla co nejvíce spokojených čtenářů.

Jaroslav Šebek

ÚVOD

Vážená čtenářko, vážený čtenáři,

kniha, kterou držíte v ruce, zachycuje medailony pražských arcibiskupů od přelomu 19. a 20. století do současných dní. Představuje tak církevní hodnostáře od dob rakousko-uherského mocnářství do dnešních časů České republiky.

V době rozsáhlého množství titulů k novým dějinám se snaží přehledným a srozumitelným způsobem uvést své čtenáře do českého církevního života, náboženských bojů, na klíčová a problematická místa duchovních dějin, a seznámit je s myšlenkami významných osobností naší minulosti posledních 120 let v širším kontextu událostí.

V devíti portrétech zachycuje kniha jedinečné osobnosti, jako byli Lev Skrbenský z Hříště, Pavel Huyn, František Kordač, Karel Kašpar, Josef Beran, František Tomášek, Miloslav Vlk, Dominik Duka a Jan Graubner. Provází nás jejich životními peripetemi, které se často dotýkaly dramatických společenských poměrů v zemi a měly bezpochyby vliv i na církevní a politický život Rakousko-Uherska, Československa a později České republiky.

Ve svém celku tvoří předložené osudy pražských arcibiskupů jedinečný vhled do církevních dějin země. Třebaže často promlouvají do již uzavřené historické etapy, jsem přesvědčen, že svými následky a důsledky bezprostředně ovlivňují naše životy, náš stát i společnost, která nás obklopuje, a dávají odpovědi na vysoce aktuální otázky naší doby.

Skrze medailony církevních představitelů kniha sleduje proměny pražské arcidiecéze, tedy metropolitní arcidiecéze české církevní provincie, k níž náleží ještě českobudějovická, královéhradecká, litoměřická a plzeňská diecéze. Svůj zájem tak projevuje o celý prostor českých zemí.

Je to rovněž proto, že se pražský arcibiskup stává českým primasem, jenž je prostřednictvím tohoto symbolického titulu spjat s celým prostorem Čech. Kromě této symboliky hlavy katolické církve v České republice *primas* nezahrnuje více než čestný stupeň. Nedisponuje proto žádnými zvláštními pravomocemi, pokud by to církevní právo neupravovalo jinak.

Dramatické osudy hodnostářů odrážejí současně těžkosti katolické církve tváří v tvář oběma světovým válkám, vzniku Československa na podzim 1918 i jeho likvidace o 20 let později, totalitním ideologiím 20. století v podobě nacismu a komunismu i demokratickým poměrům po roce 1989. Jsou tak nejen svědectvím o statečnosti církve, ale rovněž zrcadlem jejích slabostí, pádů a zranění.

Každá kapitola je rozdělena do části před nástupem do (arci)biskupského úřadu, části jeho vykonávání a dobu po rezignaci na tento post, pokud daný církevní hodnostář nezemřel během svého episkopátu. Každý medailon arcibiskupa je uzavřen výběrem doporučené literatury k dalšímu čtení. Tato struktura umožňuje v převážně chronologické linii sledovat nejen mozaiku osudů zmíněných osobností, ale rovněž významné mezníky církevních dějin v obecnější rovině.

Kromě těchto knih je nezbytné zmínit rovněž nevydanou disertační práci historika Martina Vaňáče *Čeští kardinálové ve 20. století* (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2017). Ta se stala inspirací též pro tuto publikaci.

Věřím, že můj počín bude pro vás cenným obohacením v oblasti moderních církevních dějin, které vám umožní vnímat jako pevnou a nezpochybnitelnou součást naší minulosti ve 20. a 21. století.

Přeji vám příjemné chvíle strávené nad knihou!

V Římě dne 21. září 2022

Marek Šmíd

LEV SKRBENSKÝ Z HŘÍŠTĚ

1863-1938

kněžské svěcení	1889
biskupské svěcení	1899
kardinálský klobouk	1901

pražský arcibiskup	1899-1916
--------------------	-----------

Život Lva Skrbenského v době před episkopátem

Lev Skrbenský se narodil dne 12. června 1863 na zámku Hukovice u Nového Jičína na severní Moravě do šlechtické rodiny Skrbenských z Hříště. Byl druhorozeným dítětem barona Filipa Skrbenského a jeho ženy Leonie, rozené svobodné paní Čejkové z Badenfeldu. Zatímco jeho sestra Irena byla o dva roky starší než on, sourozenci Marie o rok, Johann o pět a Anna o devět let mladší.

Dětství a mládí strávil na zámku Dřevohostice u Svatého Hostýna u své babičky Marie, svobodné paní z Badenfeldu, jež pocházela z významného uherského rodu Erdödy.

Gymnaziální studia zahájil Lev na nižším benediktinském gymnáziu v Kremsmünsteru v Horních Rakousích. Nepatřil zde mezi příliš nadané studenty, protože musel opakovat sekundu i konat opravné zkoušky z některých předmětů, např. z matematiky či řečtiny. Po absolvování nižšího gymnázia přestoupil na vyšší piaristické gymnázium v Kroměříži, kde v červenci 1882 maturoval. Propadl však u maturitní zkoušky z matematiky, kterou musel opakovat v září téhož roku. Napodruhé ji složil již úspěšně.

Následně studoval na přání svých rodičů práva v Innsbrucku, avšak pouze krátce. Již v roce 1884 totiž nastoupil jednoroční vojenskou službu, kterou absolvoval u šestého dragounského pluku v Brně. Během vojenské služby, kterou zřejmě preferoval jeho otec jako vysoký důstojník sicilských hulánů, v něm uzrálo rozhodnutí pro kněžství, takže v říjnu 1885 vstoupil do arcibiskupského semináře v Olomouci. Zde se jeho spolužáky stali mimo jiné bohoslovci Leopold Prečan a Norbert Klein, pozdější olomoucký arcibiskup a brněnský biskup.

Na kněze byl Lev Skrbenský vysvěcen olomouckým arcibiskupem Bedřichem z Fürstenberka v rektorátním kostele sv. Anny v červenci

Kroměřížský kostel sv. Mořice

1889. Svoji primici následně slavil z úcty ke svým rodičům a prarodičům v Dřevohosticích o týden později. Poté působil rok v pastorační správě v Dubu nad Moravou, odkud byl jako kaplan poslán do Věčného města. Jeho novým domovem se stala římská kolej pro kněze z německy hovořících zemí Santa Maria dell'Anima. Sám byl během studia teologie v přehledu studentů veden jako Němec.

Období na počátku 90. let tak strávil v Římě, kde studoval právo na papežské univerzitě Gregoriana v Římě. Svá studia završil doktorem z kanonického práva v lednu 1893.

Po návratu na rodnou Moravu se vrátil do pastorace a působil jako kaplan v Uherském Ostrohu a později jako farář v Melči u Opavy. V místech svého působení byl vnímán jako aktivní kněz, horlivý

křesťan a milý společník, který byl oblíben rovněž u dětí. Často navštěvoval chudé a posilňoval jejich víru. Pro své jazykové znalosti byl prakticky bilingvní, čímž dokázal oslovovat jak české, tak německé katolíky v českých zemích a profilovat se jako národnostně spravedlivý pastýř.

V roce 1898 se stal proboštem kolegiátní kapituly v Kroměříži, kam nově přesídlil. Současně vykonával funkci faráře v gotickém kostele sv. Mořice, který představuje sídlo zmíněné kapituly. Rok poté, v září 1899, se stal olomouckým sídelním kanovníkem, takže opět měnil místo svého působení a přestěhoval se do Olomouce.

Život Lva Skrbenského v době episkopátu

Ještě v září 1899 byl na přání rakouského císaře Františka Josefa I. sedmatřicetiletý olomoucký sídelní kanovník Lev Skrbenský jmenován 29. pražským arcibiskupem a českým primasem. Nahradil tak právě zesnulého arcibiskupa Františka Schönborna, který skonal ve Falknově nad Ohří (dnes město Sokolov) v červnu zmíněného roku ve věku 55 let.

Před biskupským svěcením, jež přijal z rukou olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna v katedrále sv. Václava v Olomouci na slavnost Zjevení Páně dne 6. ledna 1900, složil Lev Skrbenský předepsanou arcibiskupskou přísahu císaři Františku Josefovi I. Stalo se tak v přítomnosti nejvyššího komořího a ministra kultu a vyučování. Slavnostní uvedení do Prahy proběhlo dne 14. ledna.

O rok později, v dubnu 1901, byl jmenován kardinálem. K tomuto kroku došlo nikoliv pro jeho zásluhy, ale především z pozice pražské-

Arcibiskupský palác se nachází v těsném sousedství prvního nádvoří Pražského hradu

ho arcibiskupa, kterou zastával. V rámci Rakousko-Uherska byl jedním ze šesti zástupců v kardinálském sboru. Svým věkem, bylo mu tehdy 37 let, patřil mezi nejmladší kardinály vůbec.

Před první světovou válkou zastával post předsedy biskupské konference rakouské části monarchie. Třebaže byl c. a k. tajným radou, členem panské sněmovny říšské rady, čestným rytířem, nositelem

velkokříže řádu Maltézských rytířů a mnoha dalších ocenění a vyznamenání, zůstal osobně nenáročným a v osobních potřebách skromným mužem. Jeho aktivity limitovalo především chatrné zdraví, které omezovalo i jeho pastorační činnost a pravidelně podněcovalo úvahy o jeho nástupci.

Na počátku 20. století se jako český primas postavil proti zřízení nové, páté diecéze pro Němce na severu Čech, jež by vznikla z části pražské arcidiecéze a části litoměřické diecéze. Lev Skrbenský byl v tomto ohledu skeptický, navíc se obával reakce české části kléru a katolických věřících. Byl to právě on, kdo se vyjádřil, že by tento krok zbytečně vyhrotil národnostní spory.

Jako český primas, který svůj úřad vykonával zodpovědně, byl Lev Skrbenský oblíben pro svou mírnou a laskavou povahu. Založil Arcibiskupské gymnázium s internátem, jež se v létě 1915 přestěhovalo z Dejvic do vlastní budovy v Bubenči. Během svého episkopátu navštívil téměř všechny farnosti arcidiecéze a konal v nich vizitace. V uvedení závěrů Prvního vatikánského koncilu v život mu bránil především nedostatek kněží v arcidiecézi.

Na počátku světového konfliktu vydal Lev Skrbenský pastýřský list, v němž položil důraz na blaho vlasti a víru v brzký mír, který ukončí všechno trápení současnosti. V něm mimo jiné prohlásil – *Proto Vás prosím, abyste neustávali modliti se k Hospodinu zástupů za císaře a říši, i zvláště za naše statečné voje, jak ve svých vlastních modlitbách, tak při svaté oběti, aby Bůh všemohoucí zachoval vznešeného našeho panovníka, aby chránil a sílil naše bratry a syny v bojích a naši milované vlasti brzy zase popřál požehnání, plynoucího z čestného míru!* Radost z vražedných bojů, jak vyplývá z analýzy jeho válečných proslovů, rozhodně neměl.

Po smrti papeže Pia X. v srpnu 1914 vedl delegaci rakousko-uherských biskupů na konkláve v Římě, které se sešlo deset dní po skonu hlavy katolické církve. Ze šesti žijících kardinálů habsburské monarchie – pražského arcibiskupa a českého primase Lva Skrbenského-

ho z Hříště, olomouckého arcibiskupa a moravského metropolity Františka Saleského Bauera, ostráhomského arcibiskupa a uherského primase Jánose Csernocha, emeritního ostráhomského arcibiskupa Kolose Ference Vaszaryho, veszprémského biskupa Károlyho Horniga a vídeňského arcibiskupa Friedrich Gustav Piffli – se papežské volby účastnili čtyři. Kolos Ferenc Vaszary a František Saleský Bauer se z neúčasti na konkláve omluvili pro vážné zdravotní důvody.

Účast kardinálů z jednotlivých evropských zemí, včetně území Rakousko-Uherska, na dění v Římě byla od počátku komplikovaná. Vlakové spoje nyní – s eskalujícím konfliktem – přepravovaly převážně vojáky na jednotlivá bojiště, země byly znesvářeny a rostla nevraživost rovněž ve vztahu ke Svatému stolci, ale všichni účastníci konkláve se nakonec bezpečně a včas do Věčného města dostali. K tomu samozřejmě přispěla i skutečnost, že Itálie zůstávala dosud neutrální a k válčícím stranám se nepřipojila.

Kardinálové volící papeže vstupovali do Sixtinské kaple v době, kdy nejnovější titulky novin hovořily o úspěchu německých a porážce ruských armád na východní frontě. Navzdory probíhajícím bitvám se této významné události účastnila většina kardinálů, byť osm na konkláve pro svůj špatný zdravotní stav či příliš krátký čas na přesun do Věčného města neparticipovalo.

Třicet čtyři z padesáti sedmi přítomných kardinálů byli Italové. Mezi nejvýznamnější přítomné muže patřili ze středoevropské perspektivy následující kardinálové – vídeňský arcibiskup Friedrich Gustav Piffli, ostráhomský arcibiskup János Csernoch, mnichovský arcibiskup Franz von Bettinger, kolínský arcibiskup Felix von Hartmann, pařížský arcibiskup Léon-Adolphe Amette, mechelenský arcibiskup Désiré-Joseph Mercier a další významní církevní hodnostáři římské kurie.

Sami kardinálové na prahu války cítili, že by mohl být výběr některého z mužů z dané konkrétní země chápán jako nepřímé vyjádření podpory dané zemi ze strany Svatého stolce, což by jistě vzbudilo

protesty velmocí. Proto se zúčastnění shodli, že nejvhodnějšími kandidáty budou kardinálové z Itálie, jež stála zatím mimo válečný konflikt. Tato skutečnost tak favorizovala italské kandidáty, jichž byla ve sboru většina.

Finální rozhodnutí volby padlo teprve v desátém kole čtvrtého dne konkláve, dne 3. září 1914 dopoledne, i když již 2. září obdržel devětapadesátiletý boloňský arcibiskup a kardinál Giacomo della Chiesa třicet dva hlasů od přítomných kardinálů. Jak jsme dnes díky dokumentům z vídeňských archivů informováni, rakouští a němečtí kardinálové včetně pražského arcibiskupa Lva Skrbenského z Hříště odevzdali své hlasy právě Giacomu della Chiesovi, který po svém zvolení papežem přijal jméno Benedikt (XV.).

S postupujícím válečným konfliktem se Lev Skrbenský svým umírněným postojem stával pro radikální německé kruhy příčinou nespojenosti s pastorcí, kdy nedostatečně rezonoval jeho válečný zápal a bojové odhodlání. Proto když v listopadu 1915 zemřel po krátké nemoci olomoucký arcibiskup František Saleský Bauer, rozhodla se rakouská strana využít uprázdněného stolce k daleko větším změnám, než byly církevními kruhy původně plánovány.

Diplomatický zástupce Svatého stolce ve Vídni Raffaele Scapinelli di Leguigno byl o úmyslu rakouské vlády informován již na počátku prosince téhož roku. Tehdy informoval státního sekretáře Pietra Gasparriho o schůzce ministra kultu Maxe von Hussarka s císařem Františkem Josefem I., na niž se první zmíněný pokusil přesvědčit císaře o nezbytnosti přesunů ordinářů – pražského arcibiskupa Lva Skrbenského do Olomouce a brněnského biskupa Pavla Huyna do Prahy.

Intervenci civilních úřadů považovaly nicméně církevní kruhy v čele s pomocným olomouckým biskupem Karlem Wisnarem a vyšehradským proboštem Františkem Zapletalem za porušení svobodné volby kapituly a písemně proti ní protestovaly. Tím prozatím dosáhly odložení volby nového arcibiskupa.

Sám Lev Skrbenský se svému přeložení údajně bránil. Pro případ, že by se tak ovšem stalo, prosazoval za svého nástupce v Praze spíše královéhradeckého biskupa Josefa Doubravu než brněnského Pavla Huyna, z nichž poslední by mohl svou osobností podle jeho názoru katolické církvi a náboženskému životu v Čechách značně uškodit. V podobném duchu uvažoval také dobový český tisk.

Výměnu na postech arcibiskupů v Praze a Olomouci se však rozhodla prosadit Vídeň i proti představám katolické církve. Domnívala se, že by kýžené změny měly přivést do Čech osobu, jež by v době válečného konfliktu reagovala na sílící český nacionalismus v metropoli rozhodněji než národnostně tolerantní a smířlivé bilingvní Lev Skrbenský z Hříště.

Před olomouckou metropolitní kapitulou tak stálo poměrně složité dilema. Buď se podvolí císařovu přání a vyjádří souhlas se Skrbenského jmenováním do Olomouce, nebo vybere některého z církevních kandidátů, kterého však odmítala akceptovat rakouská vláda. Byla to patová situace, kdy kanovníci riskovali neobsazení vedení arcidiecéze.

Rakouská vláda nakonec využila upřímné Skrbenského touhy po rodné Moravě, kterou na rozdíl od Čech vnímal jako nábožensky jednoznačnější, zachovalejší a vroucnější prostředí, a vzdálila jej Praze, kde, třebaže v ní prožil svá nejkrásnější léta, nikdy nezdомácněl.

Ačkoliv papež Benedikt XV. vyjádřil politování nad intervencí rakouské vlády do volby olomouckého arcibiskupa, zejména s ohledem na nebezpečné následky tohoto kroku do budoucna, souhlasil s translací postulovaného arcibiskupa a schválil zahájení Skrbenského kanonického procesu. Lev Skrbenský z Hříště byl novým olomouckým arcibiskupem slavnostně intronizován na svátek Navštívení Panny Marie dne 2. července 1916.

Skrbenského nástupcem v Olomouci se v lednu 1921 stal oblíbený poslanec Revolučního národního shromáždění, probošt a kanovník

Antonín Cyril Stojan, na němž se bez problémů shodla jak československá vláda, tak Svatý stolec. Je zajímavostí, že kandidáty na olomoucký arcibiskupský stolec byli i Jan Šrámek a Andrej Hlinka. Vatikán je údajně odmítl s tvrzením, že by byli jako výrazně profilované osobnosti politického katolicismu nepřijatelní pro československou vládu.

Život Lva Skrbenského po skončení episkopátu

Postava Lva Skrbenského z Hříště je z národnostního hlediska poměrně těžko uchopitelná. Třebaže patřil k tradiční rakouské šlechtě, dobře ovládal oba zemské jazyky, vystupoval jako národnostně nestranný, po roce 1918 se hlásil k československé národnosti a České země navíc neopustil, přesto byl po vzniku republiky vnímán jako rakouský aristokrat a odmítnut jako prohabsburská a s Rakousko-Uherskem spjatá osobnost.

Z politicko-náboženských i zdravotních důvodů rezignoval na úřad olomouckého arcibiskupa v listopadu 1919 a stáhl se do soukromí. Papež Benedikt XV. tento krok akceptoval v únoru následujícího roku. Oficiálně se arcibiskupský stolec uvolnil teprve dne 30. září 1920.

Zprávu o Skrbenského rezignaci zveřejnil vatikánský list *L'Osservatore Romano* v dubnu 1920 v následujícím znění – *Olomoucký arcibiskup kardinál Skrbenský trpí následkem vážné loňské autonehody zdravotními obtížemi, které nadále vyžadují léčbu. Bohužel dosavadní léčba nebyla úspěšná, a proto předložil Svatému stolci žádost, aby jej osvobodil od břímě vedení arcidiecéze. Svatý otec vzal v úvahu všechny důvody, takže v následujících měsících vydá konečné rozhodnutí. S ohledem na výše uvedené důvody se očekává přijetí arcibiskupovy rezignace.*

Sám křesťanský politik, poslanec Revolučního národního shromáždění a člen Kramářovy vlády Mořic Hruban vyličil jeho rezignaci poměrně vzletnými slovy, když prohlásil – *Nestačil na prudké změny poválečné, nedostávalo se mu sil k tomu, aby zvládl dobu, a ta pádila mimo něho.*

Po rezignaci pobýval Lev Skrbenský nejprve u svého bratra Johanna na jeho statku v Krásném Březně u Ústí nad Labem. V roce 1927 se na přání někdejšího brněnského biskupa a velmistra řádu Německých rytířů

Norberta Kleina usadil na zámku v Horní Dlouhé Loučce u Uničova, kde žil ze své penze a osobního majetku. Značné finanční částky věnoval mimo jiné na stavbu kostela Nejsvětějšího Srdce Páně na Vinohradech a duchovní potřeby pražské arcidiecéze.

Lev Skrbenský zemřel v Horní Loučce dne 24. prosince 1938 ve věku 75 let. Příčinou jeho náhlé smrti byla cévní mozková příhoda v momentu, kdy se chystal sloužit mši svatou. Není důvod se nedomnívat, že k jeho skonu přispěly dramatické události v pohraničí, k nimž došlo na podzim 1938. Dlouhá Loučka ostatně spadala do Třetí říši zabraných Sudet. Sám kardinál, který tak získal říšské občanství, usiloval toto území brzy opustit.

Ve Lvu Skrbenském zemřel církevní hodnostář úzce spjatý s osudem habsburské monarchie. Třebaže se vždy hlásil k českému původu, byl zejména po roce 1918 vnímán jako představitel aristokratických rakouských kruhů konzervativního ražení. Navzdory své

Znak Arcidiecéze olomoucké

dobrotě, laskavosti a skromnosti, s nimiž se podřizoval zájmům vyšších kruhů, na svůj post v roce 1919 ve zcela změněných poválečných poměrech rezignoval a stáhl se do soukromí.

Za zmínku stojí, že Lev Skrbenský byl současně posledním šlechticem na pražském a olomouckém stolci a jediným pražským arcibiskupem v dějinách, který se následně stal arcibiskupem v Olomouci.

Skrbenského pohřeb se konal v olomoucké katedrále dne 30. prosince 1938, přičemž pohřební obřady vedl pražský arcibiskup, český primas a kardinál Karel Kašpar, mimochodem kancléř zesnulého v letech 1908-1916. Mrtvé tělo bylo pochováno v katedrále sv. Václava v Olomouci v hrobce pod hlavní věží, kde se nachází dodnes.

K dalšímu čtení

JONOVÁ, Jitka, *Kapitoly ze života Lva Skrbenského z Hříště pohledem Svatého stolce*, Uherské Hradiště 2013.

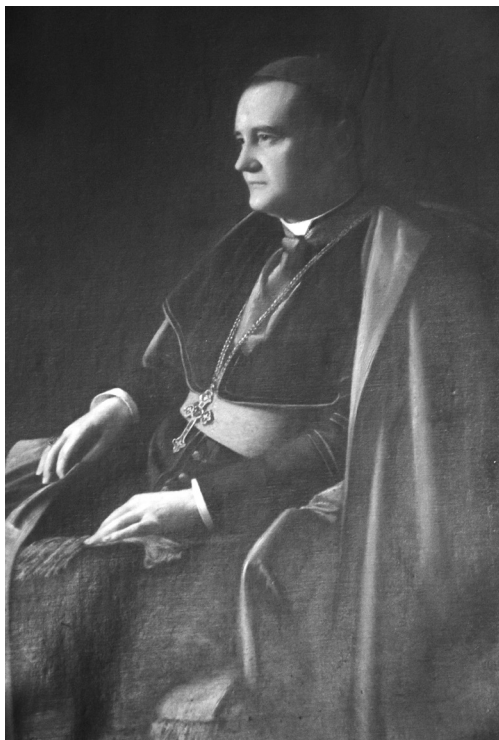
SEDLÁK, Jan Nepomuk, *Kníže-arcibiskup pražský Lev svob. pán ze Skrbenských, primas království Českého*, Praha 1900.

FORMÁNEK, Jakub, ŠMÍD, Marek (eds.), *Pastýřské listy 1918-1945*, Praha 2017.

PAVEL HUYN

1868-1946

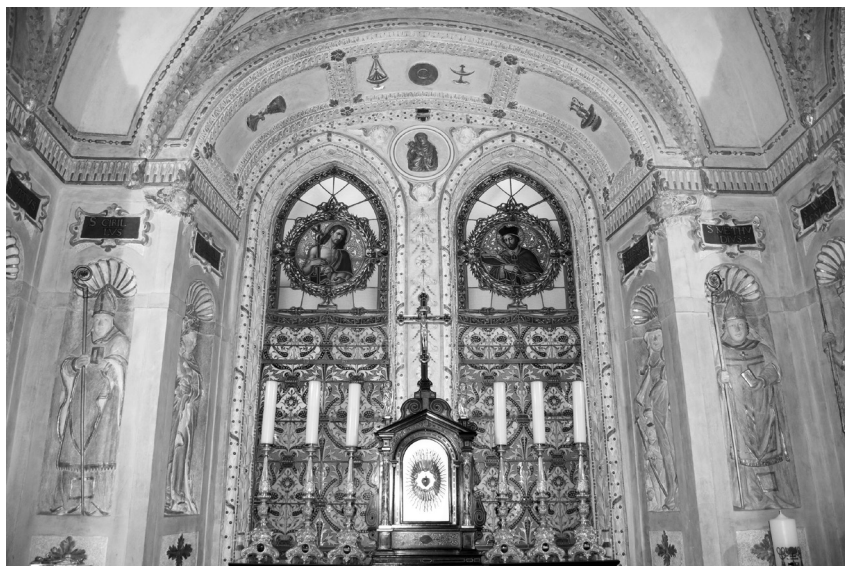
kněžské svěcení	1892
biskupské svěcení	1904
kardinálský klobouk	1916 (in pectore)
pražský arcibiskup	1916-1919

Život Pavla Huyna v době před episkopátem

Pavel (německy Paul) Huyn se narodil v Brně dne 17. února 1868 do německé šlechtické rodiny Hyunů, jejíž kořeny sahaly do novověkého Vlámska a Lotrinska.

Otec, hrabě Karl Johann, byl rakouským polním zbrojmistrem, císařským komořím a tajným radou. V době Pavlova narození zastával post generála rakouské armády. Kosmopolitní rámec jeho rodiny umocňovala skutečnost, že matka Natalia byla italskou aristokratkou z rodu Sarthein. Pavel byl nejmladším ze sedmi dětí. Jeho bratr Rudolf Karl byl o tři, Anna Marie o pět, Maria Ludwig o šest, Otto Aloys o devět, Carl Georg o jedenáct a Natalia Henriette o patnáct let starší.

Domácí kaple sv. Jana Křtitele v Arcibiskupském paláci

Dětství prožil nejprve v Praze a později v Brně. Po maturitě na jezuitském gymnáziu v Kalksburgu u Vídně studoval filozofii v Innsbrucku a v Římě, kde pobýval na papežské koleji Germanicum. Na konci osmdesátých let předminulého století získal ve Věčném městě doktorát z filozofie. Následně studoval teologii v Innsbrucku, kde o šest let později získal doktorát. Mezitím byl přijat do olomoucké arcidiecéze a v červnu 1892 v Innsbrucku brixenským biskupem Simonem Aichnerem vysvěcen na kněze. Bylo mu 24 let.

V letech 1895-1897 pokračoval ve studiu církevního práva v Římě, kde působil jako kaplan na německé koleji Campo Santo. Svůj pobyt ve Věčném městě završil doktorátem z církevního práva.

Po návratu z Říma působil Pavel Huyn od konce poslední dekády 19. století v brněnské diecézi jako zámecký kaplan u hrabat Des Fours-Walderode v Křetíně u Letovic. Později byl činný v duchovní správě v Prosiměřicích u Znojma a Trstěnicích u Moravského Krumlova a později, od října 1901, jako farář v Běhařovicích.

Život Pavla Huyna v době episkopátu

V dubnu 1904 jmenoval rakouský císař František Josef I. šestatřicetiletého Pavla Huyna brněnským biskupem, což potvrdil papež Pius X. o měsíc později. Do úřadu byl slavnostně uveden na svátek patronů brněnské katedrály sv. Petra a Pavla dne 29. června. Jako devátý brněnský biskup se stal nástupcem Františka Saleského Bauera, který jej osobně vysvětil. Zmíněný církevní hodnostář byl následně přeložen na arcibiskupský stolec do Olomouce.

Úřad brněnského biskupa spravoval Pavel Huyn dvanáct let. Přispěl k oživení duchovního života v diecézi, do níž přivedl některé řády a kongregace, případně založil nové. Jako předseda Spolku

pro stavbu nových chrámů dosáhl vzniku nových církevních budov na předměstí Brna či v jeho okolí. Před první světovou válkou reformoval studium bohosloví, jež rozšířil o výuku křesťanské sociologie, svolal první diecézní synodu a vykonal pro biskupy povinnou návštěvu hlavy katolické církve v Římě *ad limina*.

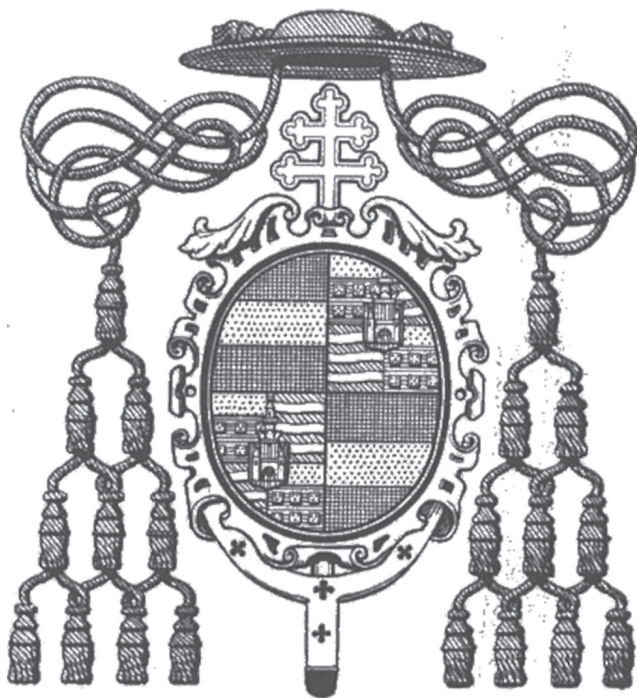
Podílel se na založení Kongregace sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova, jež byla schválena papežem Benediktem XV. v závěru roku 1915. Svou činností navazovala na aktivity Spolku pro ošetřování chudých nemocných, v němž působila matka Rosa, vlastním jménem Barbora Vůjtěchová, pozdější představená kongregace.

V roce 1908 byl Pavel Huyn jmenován tajným radou. Po smrti vídeňského arcibiskupa Franze Xavera Nagla před první světovou válkou se o něm dokonce uvažovalo jako o vhodném kandidátovi do Vídně, kam však nakonec usedl univerzitní profesor Friedrich Gustav Piffel.

Huynova reputace utrpěla především na počátku první světové války, kdy nařídil v celé brněnské diecézi konání bohoslužeb za vítězství rakousko-uherských zbraní, což mu Čechy nebylo nikdy zapomenuto.

Válku považoval Pavel Huyn, podobně jako někdejší papež Pius X., za dopuštění Božího trestu a zkoušku národů na světovém soudu. V jednom ze svých pastýřských listů neváhal prohlásit – *Jak jsem již zmínil, vypukla válka proto, poněvadž se lidé odchýlili od vůle Boží. Jest všem dobře známo, že nepřátelé Rakouska již dávno se usnesli zničit tuto starobylou říši. Jest to tudíž spravedlivá obranná válka, která nám byla vnucena a kterou jest nám vésti podle slov Kristových: „Dávejte tedy, co jest císařovo, císaři a co jest Božího, Bohu.“*

Není jisté překvapivé, že vyšší, konzervativnější duchovenstvo sympatizovalo v době války s habsburskou dynastií a mnozí, byť ne všichni, katoličtí kněží podporovali existenci Rakousko-Uherska až do jeho posledních dní. Modlitby za vítězství rakouských zbraní, pro-rakouské homilie a brožury, děkovné bohoslužby, prosebné průvody, žehnání zbraním a další podpora Vídní byly spíše důkazem věrné lo-

Znak arcibiskupa Huyna

jality těchto církevních hodnostářů než projevem válečného štvání. Byly současně oceněním panujícího řádu stabilní a konzervativní jistoty, kterou budoucí události příliš neslibovaly.

Když v listopadu 1915 zemřel po krátké nemoci olomoucký arcibiskup František Saleský Bauer, otevřela se zcela přirozeně otázka obsazení zmíněného církevního úřadu. Ačkoliv se rakouská strana rozhodla využít uprázdněného stolce k daleko větším změnám, než byly církevními kruhy původně plánovány, vatikánský diplomatický zástupce ve Vídni se vyjádřil, že vládou navrhovaný osmačtyřicetiletý exponent německé strany Pavel Huyn není pro Prahu tím nejvhodnějším kandidátem.

Navzdory nesouhlasu se však Svatý stolec nepostavil proti záměrům rakouské vlády a císaře Františka Josefa I. Nebyla to rozhodně jeho první pasivita, ale dlouhodobé podřizování se rakouským a německým kruhům, které bylo v době války navíc formováno obavou, že by pád Ústředních mocností – či především Rakousko-Uherska – diskreditoval katolicismus a oslabil postavení Svatého stolce ve střední Evropě.

Proti politické intervenci Vídně do církevních poměrů v Praze rázně vystoupili dva čeští politici, kteří se jí pokusili zabránit, a to předseda Katolicko-národní strany a poslanec říšské rady Mořic Hruban a předseda Křesťansko-sociální strany a přisedící moravského zemského výboru Jan Šrámek. Třebaže oba dosud smýšleli prorakousky, vyjadřovali nyní nespokojenost s návrhem nového pražského arcibiskupa a českého primase.

Jejich úvahy skutečně mířily na podstatu problému, čímž předjímaly mnohé těžkosti spjaté s Huynovým charakterem směrem do budoucnosti. Na přelomu let 1915/1916 Mořic Hruban dokonce prohlásil – *Neupíráme biskupu Huynovi odbornou kvalifikaci. Má dozajista i ze stanoviska tohoto skoro všechny žádoucí vlastnosti, až na jedinou, které naprosto postrádá, a ta je právě nejhlavnější: umírněnost, rozvahu. Je sangvinický, prudký a v tom ohledu naprosto nevypočitatelný a ve věcech národních bude v Praze mnohem víc a hůř narážet nežli na Moravě, kde jsou poměry přece jen jasnější, protože ustálené. Máme proto zdůvodněné obavy, že při své povaze bude Huyn ve stálých konfliktech.*

Motivem jejich činu nebyl odpor vůči Pavlu Huynovi, ale spíše nevraživost k Vídni, která mocensky nezastřeně a národnostně necitlivě zasahovala pod vlivem Berlína do českých církevních záležitostí, čímž omezovala církevní svobody. Jejich následný protest u ministra kultu a vyučování ve Vídni nabyl spíše principiální než personální podoby, i když celou záležitost posuzovali zmínění politici s ohledem na převládající český národní živel v arcidiecézi.

Změny na biskupských postech, k nimž došlo v průběhu první světové války, proběhly sice na základě rozhodnutí Františka Josefa I., avšak ten jednal pod nátlakem ze strany armádních špiček, zejména nejvyššího rakouského velitele Friedricha Rakousko-Těšínského. Pokud byl tedy překvapivý postoj hlavy rakouského císařství, který stále více jednal pod nátlakem svého silnějšího spojence, Německa, o to překvapivější zůstal ústupek Vatikánu, který s přesuny nakonec souhlasil.

Císař oficiálně jmenoval Pavla Huyna pražským arcibiskupem v říjnu 1916, kdy byl současně novým brněnským biskupem ustaven dosavadní opavský probošt, člen řádu Německých rytířů a národnostně tolerantní Němec Norbert Klein. Do metropole nad Vltavou přesídlil nový arcibiskup o dva měsíce později, poté, co složil předepsané vyznání víry a přísahu věrnosti do rukou olomouckého arcibiskupa Lva Skrbenského v Olomouci a přísahu císaři Karlu I. ve Vídni.

Huynova slavnostní instalace se konala na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie dne 8. prosince v přeplněné katedrále sv. Víta na Pražském hradě. Téhož měsíce byl Benediktem XV. jmenován kardinálem *in pectore*, tj. tajně. Bylo mu 48 let. Ačkoliv papež zveřejnění tohoto aktu odložil na vhodnější dobu, oficiálně kardinálský titul Pavel Huyn nikdy nepřevzal.

V českých zemích se musel český primas potýkat nejen s radikalizací české veřejnosti a její stále menší podporou Vídně, ale rovněž s pnutím v domácím katolickém táboře. Válka tak probudila katolický reformismus, který se odmlčel po roce 1907.

V září 1917 byly v anonymním novinovém článku *Požadavky českého katolického kněžstva* zveřejněny body, jež navazovaly na program české Katolické moderny z přelomu 19. a 20. století. Současně připomínaly požadavky reformního hnutí v době, jež dávala tušit naděje na politicko-náboženské změny.

Velmi aktivně si od přelomu roku 1917/1918 počínala především skupina kněží-literátů, jež se vymezovala vůči protičeské politice ví-

deňské vlády a radikálnímu kurzu nového pražského arcibiskupa Pavla Huyna. Jednalo se o kněze, bývalé členy rozpuštěné Jednoty katolického duchovenstva, soustředěné kolem Jindřicha Šimona Baara, kteří za arcibiskupem dokonce vyslali deputaci se stížností na jeho protičeskou aktivitu.

O pár měsíců později, v létě 1918, došlo k obratu české katolické politiky, která již ve své většině požadovala vytvoření samostatného československého státu. Do čela tohoto dynamického procesu se postavil Jan Šrámek, který v danou chvíli disponoval smyslem pro *znamení doby*. Dobře pochopil místo katolíků v budoucím státoprávním uspořádání, opustil vstřícnost k monarchii a otevřeně se vyslovil pro samostatný stát.

Až do posledních dní obhajoval Pavel Huyn existenci habsburské monarchie, v níž upřímně věřil. Vyzýval k modlitbám za rakouského císaře Karla I. a jeho mírové kroky, které měly odvrátit konflikt, *vnučený říši nepřáteli*. Jeho pastýřský list z léta 1918 končil následujícími slovy – *Zachovej nám, Hospodine, císaře a naši zemi! Jméni, krev a život dejme za císaře, za vlast svou! Slunce Tvé nechť v míru svítí na Rakousko blažené!*

K Huynovu pádu po vzniku Československa na podzim 1918 rozhodně přispěla jeho přichylnost k německému táboru v závěru války. Značná nepopularita se rovněž vážala k jemu navrhované úpravě diecézí v českých zemích, kterou prosazoval od jara 1917.

Poněvadž se Čechy skládaly ze čtyř národnostně smíšených diecézí, v nichž žilo množství Němců, zejména v litoměřické diecézi, navrhoval Pavel Huyn oddělení části pražské arcidiecéze a českobudějovické diecéze a zřízení nové německé diecéze, což muselo v dané době nutně narazit na odpor českých věřících.

Život Pavla Huyna po skončení episkopátu

V době vzniku Československa se pražský arcibiskup Pavel Huyn nacházel na vizitační cestě po západních Čechách, kde vážně onemocněl španělskou chřipkou. Jeho stav byl natolik vážný, že v Chebu dokonce přijal pomazání nemocných. *Národní listy* tehdy mylně rozšířily zprávu, že pražský arcibiskup zemřel.

Po zvážení dalších možností v nové republice, s vědomím změněné společensko-politické situace i s ohledem na zájem katolické církve se Pavel Huyn na přání státního sekretáře Pietra Gasparriho do Prahy již nevrátil. V listopadu 1918 se přesunul do bavorského kláštera Waldsassen a následně do Mnichova, kde vyčkával na vývoj událostí.

K formování jeho postoje přispělo i stanovisko vysokého úředníka státního sekretariátu Luigiho Maglioneho, který prohlásil, že přítomnost pražského arcibiskupa v hlavním městě představuje, s ohledem na nálady české veřejnosti bezprostředně po převratu, vážné nebezpečí jak pro katolickou církev, tak pro klid v novém státě. Současně církevním kruhům v Římě vysvětlil, že se Pavel Huyn jako Němec netěší sympatiím mezi domácím klérem.

Případný arcibiskupův návrat do Prahy se navíc komplikoval tím, že nová československá vláda zabrala po vyhlášení republiky arcibiskupský palác a zadržela Huynův automobil. Nebylo tedy kam se vrátit. Navíc veřejné mínění, jež odmítalo vše spojené s rakousko-uherskou monarchií, bylo naladěno silně protiněmecky. Tato nevráživost pochopitelně dopadala i na hlavu pražského arcibiskupa Pavla Huyna.

Pro stabilizaci poměrů jmenoval Svatý stolec v polovině prosince 1918 správcem pražské arcidiecéze královéhradeckého biskupa Josefa Doubravu ve funkci apoštolského administrátora. Ten si v této neklidné době rychle získal důvěru nových státních orgánů, protože

Sál s podobiznami arcibiskupů v Arcibiskupském paláci

to byl právě on, kdo za války intervenoval za propuštění vězněného představitele domácího odboje politika Karla Kramáře a královéhra-deckého primátora Františka Ulricha.

Po léčení v Curychu a krátkém pobytu v klášteře sester sv. Kříže v Ingenbohlu odcestoval Pavel Huyn do Říma, kde na post pražského arcibiskupa a českého primase v létě 1919 rezignoval. Aby nezůstal zcela bez funkce, převzal úřad apoštolského vizitátora římské diecéze.

Jeho odchod z Československa byl zcela ve shodě s přáním římského pontifika, jenž mu v létě zmíněného roku odeslal list s úvahou nad jeho dalším setrváváním v čele pražské arcidiecéze – *Za těchto okolností a vzhledem na přetrvávající příčiny, které Ti nedovolují zůstat v Praze, psal v něm Benedikt XV., žádáme Tě, důstojný bratře, abys před Bohem zvážil, zda není potřebné, aby ses svého úřadu vzdal a dovolil, aby byl pro pražskou diecézi jmenován nový arcibiskup.*

V září 1919 vystřídal Pavla Huyna, který byl jmenován titulárním arcibiskupem sardicejským a o dva roky později i titulárním latinským patriarchou alexandrijským, na postu pražského arcibiskupa univerzitní profesor František Kordač. Na svatovojtěšský stolec byl nový arcibiskup doporučen jak svým předchůdcem, tak apoštolským nunciem ve Vídni Teodorem Valfrèem di Bonzem, který byl se situací střední Evropy velmi dobře obeznámen.

Hyunův majetek v Československu byl v dubnu 1919, podobně jako majetky jiných rozsáhlých panství, dotčen pozemkovou reformou. Její nařízení vnímal církevní představitel jako očividnou diskriminaci. Peněžní náhrada za vyvlastněný majetek, jež měla být bývalému arcibiskupovi vyplacena, totiž podle něj neodpovídala míře jeho zásluh a důstojnosti. Když však byl po převratu sanován částkou ve výši dvanácti tisíc francouzských franků důchodu ročně, Československo považovalo jeho záležitost za uzavřenou.

Přelom 10. a 20. let strávil někdejší pražský arcibiskup Pavel Huyn ve Věčném městě. Následující dobu tří desetiletí poté v benediktinském klášteře v Griesu u Bolzana v jižním Tyrolsku, kde také dne 1. října 1946 ve věku 78 let zemřel.

V Pavlu Huynovi zemřel vzdělaný církevní hodnostář, jehož episkopát probíhal v mimořádně složité době. Měl pochopení pro národnostní odlišnosti svých věřících i cit pro podporu řeholního života. Ani v náročných časech nerezignoval na řádnou církevní praxi, kterou důsledně vyžadoval, byť často rozhodným a rázným stylem. Jako rakouský aristokrat byl úzce spjat s vídeňským dvorem, a proto se stal po vzniku Československa v nových církevně-politických poměrech *cizincem* ve své arcidiecezi. Jeho odchod ze země, doporučovaný řadou církevních autorit, byl logickým a nejvhodnějším řešením vzniklých problémů.

Navzdory jeho mimořádné vzdělanosti a inteligenci se jednalo o muže temperamentní až výbušné povahy, který plně neodpovídal

ani ideálu moravské zbožnosti, ani charakteru převážně Čechy obývané pražské arcidiecéze. Ostře vystupoval rovněž proti představitelům Katolické moderny v diecézi, resp. později v arcidiecézi. V církevní správě upřednostňoval německé kněží, k nimž měl osobně bližší vztah. Jeho čeština byla sice na poměrně solidní úrovni, nicméně jeho mluvený projev vzbuzoval rozpaky či dokonce smích posluchačů.

Huynovo mrtvé tělo bylo pohřbeno v kryptě zmíněného opatství v Griesu. Zde spočívalo až do roku 2016, kdy byly z iniciativy sester Těšitelek s ohledem na Huynovo přání jeho ostatky vyzdvíženy a převezeny na rodnou Moravu. Za přítomnosti brněnského biskupa Vojtěcha Cikrleho byly dne 1. října 2016, při sedmdesátiletém výročí skonu, uloženy do nově zhotoveného sarkofágu v kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v Rajhradě u Brna.

K dalšímu čtení

BUBEN, Milan M., *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

FORMÁNEK, Jakub, ŠMÍD, Marek (eds.), *Pastýřské listy 1918-1945*, Praha 2017.

HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Brno 2005.

FRANTIŠEK KORDAČ

1852-1934

kněžské svěcení 1878

biskupské svěcení 1919

pražský arcibiskup 1919-1931

Život Františka Kordače v době před episkopátem

František Kordač se narodil do chalupnické rodiny ve vesnici Seletice u Rožďalovic v severovýchodních Čechách dne 11. ledna 1852. Jeho otcem byl Jan Kordač a jeho matkou Kateřina, rozená Šulcová. Rodina byla početná, takže rodiče vychovávali celkem sedm dětí, čtyři syny a tři dcery.

Po studiu na osmiletém německém jezuitském gymnáziu v Bohosudově u Teplic zahájil František studia teologie na papežské univerzitě Gregoriana v Římě, kde byl v červnu 1878 v bazilice svatého Jana v Lateránu vysvěcen na kněze.

Římský pobyt měl pro Kordačovo další životní směřování klíčový význam, neboť si z jezuitské univerzity ve Věčném městě odnesl zásady nové papežské politiky, které následně v Čechách aktivně zúročil. Římská škola však nepůsobila jen na jeho lidský profil, ale výrazně jej ovlivnila i jako myslitele, vědce, duchovního pastýře, kazatele a publicistu.

Do vlasti se sedmadvacetiletý kněz František Kordač vrátil na konci 70. let 19. století. Následně působil z pověření litoměřického biskupa Antona Ludwiga Frinda v pastorači v Liberci, který tehdy představoval hlavní město českých Němců i centrum liberalismu a socialismu. Zde využil svou dvojjazyčnost i zkušenosti z německé koleje v Římě. Přesto pro něho zmíněné místo nepředstavovalo ideální působení. Záhy se totiž dostal do konfliktu s radikálními Němci, kteří odmítali jeho angažovanost ve prospěch české menšiny na severu Čech.

V polovině 80. let byl František Kordač přeložen do Litoměřic, sídla stejnojmenného biskupství, kde začal působit jako profesor Nového zákona a scholastické filozofie v místním kněžském semináři. Přechod do Litoměřic pro něj představoval vstup do centra dění

Krucifix v Seleticích, rodišti Františka Kordače

v diecézi, což s sebou přinášelo i zapojení do určitých oblastí správy církevních záležitostí a zasahování do řízení místní církve.

V roce 1887 byl pověřen výkonem funkce vicerektora semináře a o dva roky později dokonce jmenován jeho rektorem. Tento krok mu následně umožnil realizovat všestrannou přestavbu kněžského učiliště, kdy současně zasáhl do výuky bohosloví, v němž posílil filozofické disciplíny. Na konci 90. let založil s pomocí piaristů chlapecký seminář v Mladé Boleslavi.